

DAVLAT SEKTORI MUASSASALARIDA BUXGALTERIYA HISOBI VA NAZORATINI TAKOMILLASHTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI

To'raxojayeva Azizabonu Ilxom qizi
Bank-moliya akademiyasi magistranti

Kirish: Davlat sektori muassasalari bu jarayondan chetda qolmasligi kerak, chunki ular mamlakat iqtisodiyotining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Globallashuv va xalqaro integratsiya jarayonlari O'zbekistonning jahon hamjamiyatiga tobora chuqurroq kirib borishiga olib kelmoqda. Bu esa o'z navbatida milliy buxgalteriya hisobi tizimini xalqaro standartlarga muvofiqlashtirish zaruriyatini keltirib chiqarmoqda. Davlat sektori muassasalari bu jarayondan chetda qolmasligi kerak, chunki ular mamlakat iqtisodiyotining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi¹.

O'zbekiston Respublikasida davlat sektori muassasalarida buxgalteriya hisobi va nazorat tizimlarini takomillashtirish uchun quyidagi kompleks tavsiyalar ishlab chiqildi:

1. Huquqiy-me'yoriy bazani takomillashtirish

1.1. O'zDSBHS standartlarini to'liq ishlab chiqish va joriy etish:

- 2025-yilgacha barcha 42 ta IPSAS standartiga mos keladigan O'zDSBHS standartlarini ishlab chiqish va tasdiqlash;
- Har bir standart bo'yicha batafsil qo'llanmalar va amaliy misollar tayyorlash;
- Standartlarni joriy etish bo'yicha aniq "yo'l xaritasi"ni ishlab chiqish va tasdiqlash.

1.2. Mavjud qonun hujjatlariga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish:

- "Buxgalteriya hisobi to'g'risida"gi qonunga davlat sektori buxgalteriya hisobining o'ziga xos xususiyatlarini aks ettiruvchi alohida bob kiritish;
- Byudjet kodeksiga davlat sektori buxgalteriya hisobining xalqaro standartlariga o'tish bilan bog'liq o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish;
- "Davlat moliyaviy nazorati to'g'risida"gi yangi qonun loyihasini ishlab chiqish va qabul qilish.

1.3. Yangi me'yoriy hujjatlarni ishlab chiqish:

- "Davlat sektori muassasalarida ichki audit to'g'risida"gi nizomni tasdiqlash;
- "Davlat aktivlarini boshqarish to'g'risida"gi nizomni ishlab chiqish va tasdiqlash;
- "Davlat sektori muassasalarining yillik moliyaviy hisobotlarini tuzish, taqdim etish va e'lon qilish tartibi to'g'risida"gi yo'riqnomani tasdiqlash².

2. Tashkiliy tuzilmani takomillashtirish

¹ Agostino, D., Saliterer, I., & Steccolini, I. (2024). Artificial intelligence in the public sector: A systematic literature review and future research agenda. *Public Administration Review*, 84(1), 76-91.

² 6. Ferry, L., & Ahrens, T. (2021). The future of the public sector accounting research: An introduction. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 34(7), 1507-1514.

2.1. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi tarkibida Davlat sektori buxgalteriya hisobi departamentini tashkil etish:

- Departament zimmasiga O'zDSBHS standartlarini ishlab chiqish, joriy etish va monitoring qilish vazifalarini yuklash;
- Departament tarkibida metodologiya, monitoring va kadrlar tayyorlash bo'limlarini tashkil etish;
- Departamentni yuqori malakali mutaxassislar bilan ta'minlash.

2.2. Har bir davlat sektori muassasasida ichki audit xizmatlarini tashkil etish:

- 2025-yilgacha barcha vazirliklar, davlat qo'mitalari va yirik davlat korxonalarida ichki audit xizmatlarini tashkil etish;
- 2026-yilgacha barcha mahalliy hokimiyat organlarida ichki audit xizmatlarini tashkil etish;
- 2027-yilgacha barcha byudjet tashkilotlarida ichki audit funksiyasini joriy etish (kichik tashkilotlarda markazlashgan xizmatlar orqali).

2.3. O'zbekiston Respublikasi Hisob palatasi tuzilmasini takomillashtirish:

- Hisob palatasi tarkibida davlat sektori buxgalteriya hisobi va moliyaviy hisobotlar auditi bo'yicha maxsus bo'linma tashkil etish;
- Hisob palatasi hududiy bo'linmalarini tashkil etish va ularning salohiyatini oshirish³.

Jadval 1.

Davlat sektori muassasalarida ichki audit xizmatlarini tashkil etish rejasi⁴

Muassasa turi	2024	2025	2026	2027
Vazirliklar va davlat qo'mitalari	72%	100%	100%	100%
Mahalliy hokimiyat organlari	54%	75%	100%	100%
Davlat korxonalari	25%	50%	75%	100%
Byudjet tashkilotlari	5%	20%	50%	100%

3. Kadrlar salohiyatini oshirish

3.1. Oliy ta'lim muassasalarida o'quv dasturlarini takomillashtirish:

- "Davlat sektori buxgalteriya hisobi" va "Davlat moliyaviy nazorati" mutaxassisliklarini joriy etish;

³ 2. Mustafakulov, O. (2024). STATISTIKA TIZIMDA RAQAMLI PLATFORMALARNING QO'LLANISHI: XALQARO TAJRIBALAR. Raqamli iqtisodiyot (Цифровая экономика), (7), 184-195.

⁴ 3. Bisogno, M., Citro, F., & Santis, S. (2023). Determinants of the reliability of financial reporting in Italian local governments: An empirical analysis. International Journal of Public Administration, 46(2), 136-150.

- Mavjud "Buxgalteriya hisobi" yo'nalishida davlat sektori buxgalteriya hisobi bo'yicha fanlarni kuchaytirish;
- O'quv dasturlariga IPSAS standartlari bo'yicha kurslarni kiritish.
- 3.2. Malaka oshirish tizimini takomillashtirish:
 - Davlat moliyasini boshqarish markazi bazasida davlat sektori buxgalteriya hisobi va nazorati bo'yicha maxsus kurslarni tashkil etish;
 - Hududlarda malaka oshirish markazlarini tashkil etish;
 - Onlayn malaka oshirish platformasini yaratish va rivojlantirish.
- 3.3. Xalqaro sertifikatlash dasturlarini qo'llab-quvvatlash:
 - CIPFA (Chartered Institute of Public Finance and Accountancy) sertifikatini olish uchun tayyorgarlik kurslarini tashkil etish;
 - Davlat xizmatchilari uchun xalqaro sertifikatlarni olishni rag'batlantirish tizimini joriy etish;
 - Xalqaro sertifikatga ega mutaxassislarni davlat xizmatiga jalb qilish mexanizmlarini ishlab chiqish.
- 3.4. Amaliy ko'nikmalarni rivojlantirish dasturlarini ishlab chiqish:
 - Davlat sektori muassasalarida stajirovka dasturlarini tashkil etish;
 - Case-study usulida o'qitish metodikasini keng joriy etish;
 - Xorijiy mutaxassislar ishtirokida mahorat darslari va seminarlar tashkil etish⁵.

Jadval 2.

Davlat sektori buxgalteriya hisobi va nazorati sohasida kadrlar tayyorlash rejasi⁶

Ko'rsatkich	2024	2025	2026	2027	2028
Oliy ma'lumotli mutaxassislar soni	42560	45000	48000	51000	55000
Xalqaro sertifikatga ega mutaxassislar	250	500	1000	2000	3000
Malaka oshirgan xodimlar soni (yillik)	5000	10000	15000	20000	25000

- 4. Axborot tizimlari va raqamlashtirishni rivojlantirish
 - 4.1. DMBAT tizimini takomillashtirish:
 - Tizimni yangi O'zDSBHS standartlariga moslashtirish;
 - Tizimda to'liq hisoblash usulida buxgalteriya hisobini yuritish imkoniyatini yaratish;
 - Tizimda konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotlarni shakllantirish modulini ishlab chiqish;

⁵ 7. Ungboevich, M. O. K. (2024). APPLICATION OF DIGITAL PLATFORMS IN THE STATISTICAL SYSTEM BASED ON INTERNATIONAL EXPERIENCE. *European Journal of Economics, Finance and Business Development*, 2(7), 16-23.

⁶ 4. Caperchione, E., Dabbicco, G., & Mattei, G. (2021). Implementing accrual accounting in the public sector: The Italian experience. *Public Money & Management*, 41(3), 226-235.

- Tizimda tahliliy hisobotlar va dashbordlarni shakllantirish imkoniyatlarini kengaytirish.

4.2. Davlat aktivlarini boshqarish axborot tizimini yaratish:

- Barcha davlat aktivlarini yagona reyestrqa kiritish;
- Aktivlarning qiymatini baholash va qayta baholash modulini ishlab chiqish;
- Aktivlardan foydalanish samaradorligini monitoring qilish tizimini joriy etish.

4.3. Ichki nazorat va audit axborot tizimini ishlab chiqish:

- Risklarni baholash va nazorat tadbirlarini rejalashtirish modulini yaratish;
- Audit tekshiruvlarini o'tkazish va natijalarni rasmiylashtirish jarayonlarini avtomatlashtirish;

- Audit tavsiyalarining bajarilishini monitoring qilish tizimini joriy etish⁷.

4.4. Ochiq ma'lumotlar portalini takomillashtirish:

- Davlat sektori muassasalarining moliyaviy hisobotlarini ochiq ma'lumotlar formatida e'lon qilish;

- Byudjet ma'lumotlarini vizualizatsiya qilish imkoniyatlarini kengaytirish;
- Fuqarolar uchun interaktiv byudjet konstruktorini yaratish.

5. Shaffoflik va hisobdorlikni oshirish

5.1. Moliyaviy hisobotlarni e'lon qilish amaliyotini kengaytirish:

- 2025 yildan boshlab barcha vazirliklar va davlat qo'mitalarining yillik moliyaviy hisobotlarini ochiq e'lon qilish;

- 2026 yildan boshlab barcha mahalliy hokimiyat organlarining moliyaviy hisobotlarini e'lon qilish;

- 2027 yildan boshlab barcha yirik davlat korxonalarining moliyaviy hisobotlarini e'lon qilish⁸.

5.2. Byudjet shaffofligini oshirish:

- Byudjet jarayonining barcha bosqichlarida jamoatchilik ishtirokini ta'minlash mexanizmlarini joriy etish;

- Byudjet ma'lumotlarini ochiq ma'lumotlar formatida e'lon qilish amaliyotini kengaytirish;

- Byudjet shaffofligini xalqaro mezonlar (Open Budget Index) asosida baholash va natijalarni e'lon qilish.

Ushbu tavsiyalarning samarali amalga oshirilishi O'zbekistonda davlat sektori muassasalarida buxgalteriya hisobi va nazorat tizimlarini xalqaro standartlar darajasiga ko'tarish, shaffoflik va hisobdorlikni oshirish, davlat moliyasini boshqarish samaradorligini yuksaltirish imkonini beradi

Xulosa

⁷ 8. Ferry, L., Zakaria, Z., & Eckersley, P. (2022). Accountability and control in UK local government: A case study of internal control systems. *Financial Accountability & Management*, 38(1), 95-116.

⁸ 9. Giacomini, D., Sicilia, M., & Steccolini, I. (2020). Contextualizing public sector accounting reforms: A comparative study of Italy and Spain. *International Review of Administrative Sciences*, 86(1), 62-79.

Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonda davlat sektori muassasalarida buxgalteriya hisobi va nazorat tizimlarini takomillashtirish bo'yicha so'nggi yillarda sezilarli ishlar amalga oshirilgan bo'lsa-da, hali hal qilinishi lozim bo'lgan bir qator muammolar mavjud. Bu muammolarni hal qilish uchun kompleks yondashuv, xalqaro tajribani o'rganish va zamonaviy texnologiyalardan samarali foydalanish talab etiladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Agostino, D., Saliterer, I., & Steccolini, I. (2024). Artificial intelligence in the public sector: A systematic literature review and future research agenda. *Public Administration Review*, 84(1), 76-91.
2. Mustafakulov, O. (2024). STATISTIKA TIZIMDA RAQAMLI PLATFORMALARNING QO'LLANISHI: XALQARO TAJRIBALAR. *Raqamli iqtisodiyot (Цифровая экономика)*, (7), 184-195.
3. Bisogno, M., Citro, F., & Santis, S. (2023). Determinants of the reliability of financial reporting in Italian local governments: An empirical analysis. *International Journal of Public Administration*, 46(2), 136-150.
4. Caperchione, E., Dabbicco, G., & Mattei, G. (2021). Implementing accrual accounting in the public sector: The Italian experience. *Public Money & Management*, 41(3), 226-235.
5. Cohen, S., Karatzimas, S., & Naoum, V. C. (2023). The potential of blockchain technology in public sector accounting: An exploratory study. *Journal of Accounting & Organizational Change*, 19(1), 89-110.
6. Ferry, L., & Ahrens, T. (2021). The future of the public sector accounting research: An introduction. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 34(7), 1507-1514.
7. Ungbojevich, M. O. K. (2024). APPLICATION OF DIGITAL PLATFORMS IN THE STATISTICAL SYSTEM BASED ON INTERNATIONAL EXPERIENCE. *European Journal of Economics, Finance and Business Development*, 2(7), 16-23.
8. Ferry, L., Zakaria, Z., & Eckersley, P. (2022). Accountability and control in UK local government: A case study of internal control systems. *Financial Accountability & Management*, 38(1), 95-116.
9. Giacomini, D., Sicilia, M., & Steccolini, I. (2020). Contextualizing public sector accounting reforms: A comparative study of Italy and Spain. *International Review of Administrative Sciences*, 86(1), 62-79.